

Leviathan: Russisk sortsyn

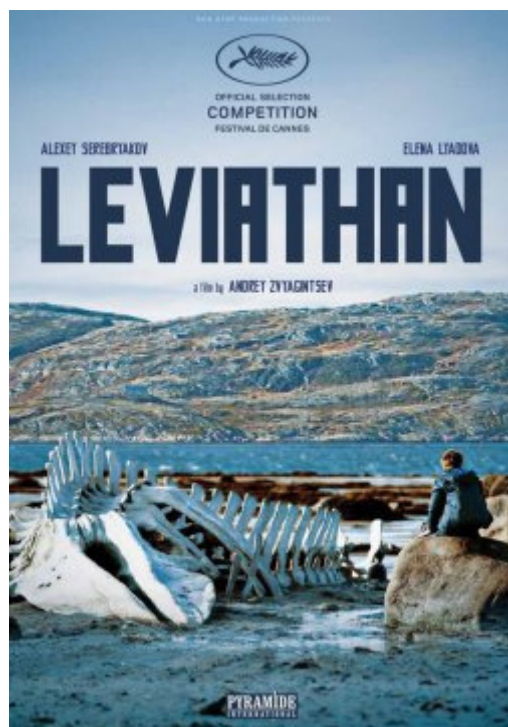
Af Bo Torp Pedersen

Filmen ”Leviathan” tager os med til en lille by ved Barentshavet, hvor vi følger en lille familie og dens nærmeste venner. Mekanikeren Kolja lever sammen med Lilja, hans anden kone, og sønnen Roman af første ægteskab. Byens borgmester Vadim Kheleviat ønsker at ekspropriere deres hus og det lille værksted; det ligger i vejen for ét af hans projekter. Kolja er ikke til sinds at afstå sit hjem og hidkalder en kammerat fra hæren, Dmitrij, som nu er advokat i Moskva. De tager kampen op med borgmesteren.

At det bliver vanskeligt lader filmen også hurtigt forstå gennem den første af nogle korte scener fra den lokale retssal, hvor kendelserne læses op i vanvittigt hurtigt tempo og med meget dårlige ankemuligheder. Den mistrøstige stemning anslås i de tågede billeder fra det kolde nord. Nogle gange kan man se en hval i bugten, men mest markant er skeletterne og resterne af de hvaler, som ligger på stranden.

Filmens særprægede titel falder i øjnene. Leviathan har både litterære og især religiøse referencer. Inden for jødedommen refereres der til en drage, en bugtet slange ved navn Levjatan, hos profeten Esajas (Det gamle Testamente, kap. 27, v. 1). Uhyret nævnes også i Salme 104 (v. 26), og det er nærliggende at tænke på uhyret igen i Jobs Bog, når ’den’ beskrives udførligt i kap. 40-41. I den kristne middelalderkirke blev Leviathan til tider brugt som et skræmmebillede, et billede på Satan, et uhyre som truede med at æde Guds skabninger og skabe kaos, mens Thomas Aquinas – lidt mere forfinet – tolkede Leviathan som misundelsens ’dæmon’.

Når filmen anvender en så særpræget titel med markante kulturelle og religiøse referencer, må man spørge sig selv, om filmen hermed vil tillægge den konkrete handling i filmen en form for mytologisk overbygning – give den lille mand, Kolja, og hans kamp mod den magtfulde borgmester en dimension af noget kosmisk, religiøst eller skæbnebestemt. Kolja som en Job-figur? Men det er en Job-historie, hvor Gud ikke griber ind – som i Jobs Bog – og vender mandens skæbne.

I en samlet vurdering af filmen anser jeg den mytologiske overbygning som en slags kompensation for en tynd konkret beskrivelse af menneskene og deres problemer. Borgmester Vadim Kheleviat (*billedet t.v.*) er en kliché: et korrump og fedladent magtmenneske med håndlangere til det beskidte arbejde. Vor hovedperson Kolja har ligesom de fleste af mændene et overforbrug af alkohol og desuden et iltert temperament og en irrationel adfærd, der på forhånd dømmer ham til at blive en taber. Sønnen Roman er hans udtrykte billede, ikke alkoholiker endnu, men drevet af et umotiveret had til

sin stedmor. Kvinderne lider i stilhed. Mennesker, som ellers står hinanden nært, svigter hinanden, jfr. utro ægtefæller og venner. Kirkens folk fører dunkel eller dobbelbundet tale.

Sortsynet dominerer. Der er dog enkelte undtagelser, først og fremmest det ægtepar, som tager sig af Roman. Men generelt er der ingen dybde i personskildringen. Tværtimod fremtræder

flere personers handlinger som besynderlige og umotiverede; værst for filmens troværdighed er manglerne i skildringen af hustruen Lilja og vennen Dmitrij.

"Leviathan" fremkommer på et tidspunkt, hvor ledende kræfter i Vesten har besluttet at igen føre kold krig, nu rettet mod det moderne Rusland og præsident Vladimir V. Putin. Passende dertil har nogle filmkritikere tolket filmen som "a savage portrait of the corruption and lawlessness endemic in contemporary Russian society" (Ian Christie, Sight & Sound, December 2014).

Bill.: Dmitrij og Kolja

Jeg finder det svært at se filmen som en 'anti-Putin-Rusland'-film; dertil er filmens samfundsskildring for 'svævende' eller generel. Den giver ikke noget fair billede af det moderne Rusland, hvor det individuelle initiativ så småt begynder at få grobund. Filmens giftige skildring af kirkens folk virker dog præcis, og den russisk-ortodokse kirke har da også angrebet filmen i utvetydige vendinger, og nogle kirkefolk har krævet, at Vladimir Grisjko, som spiller en biskop i filmen, bliver fyret fra sin stilling som direktør for Samara Teatret. Kirkens angreb bekræfter, at her har filmen fat i noget: I Ruslands lange historie har den russiske kirke altid allieret sig med magthaverne – selv i kommunisttiden: under foregivende at ville lindre forholdene – og det er ikke anderledes i dag. Den ortodokse kirke kalder sig gerne 'hellig', men den går efter udvendig anerkendelse og glorie i stedet for at forkynde det kristne evangelium til dom og befrielse.

Andrej Zvjagintsev er utvivlsomt en talentfuld filminstruktør, ikke mindst visuelt. I "Leviathan" er især landskabsbillederne meget ekspressive, og i nogle billeder af Kolja fremtræder han næsten som en vindblæst skulptur, ensom og forladt. Jo, der er elementer af filmen, som gør indtryk. "Leviathan" fortsætter, hvor instruktøren begyndte. "Hjemkosten" (2003) var et intimt og tragisk psykologisk drama om en far og hans to sønner. "Forvisningen" (2007) var ligesom "Hjemkomsten" en skæbnesvanger udflugt på landet. "Elena" (2011) var en kuldslået og alligevel stærk historie om 'overlevelse'. "Leviathan" er altså Zvjagintsevs fjerde spillefilm. Trods forskelle er der noget dunkelt – i mere end én forstand – over alle fire film: en overvældende håbløshed og en skæbnedyrkelse – til tider på bekostning af en mere jordnær udredning af motivationer.

"Leviathan" slutter med pompøs undergangsmusik af Philip Glass, og tilskueren fornemmer, at nu er uhyret 'sluppet løs'. Er Zvjagintsev virkelig på linje med den korrupte borgmester, som på et tidspunkt kalder vor hovedperson Kolja og hans familie for 'insekter', værdiløse størrelser som kun kan vente på at blive 'slugt' af større 'dyr'? Er det også Zvjagintsevs livssyn? Nej, for filmene formidler også en medfølelse, som gør en stor, afgørende forskel.

© Bo Torp Pedersen, marts 2015

Filmfakta

Leviathan / Levjafan – Rusland 2014 – Instr.: Andrej Zvjagintsev – Manus: Andrej Zvjagintsev, Oleg Negin – Medv.: Aleksej Serebrjakov, Jelena Ljadova, Vladimir Vdovitjenko, Roman Madjanov, Sergej Pokhodajev, Anna Ukolova, Aleksej Rozin, Valerij Grisjko, Lesja Kudrjasjova – 140 min., farver – Dansk biografpremiere d. 8/1 2015 – Udlejning/pressebilleder © Camera Film

Links

<http://www.cinemazone.dk/review.asp?id=9455>

<http://www.eyeforfilm.co.uk/review/leviathan-2014-film-review-by-angus-wolfe-murray>

<http://www.theguardian.com/film/2014/nov/06/leviathan-review-story-of-job>

Link: Hjemkomsten

<http://www.kirkeogfilm.dk/Filmanmeldelser/Hjemkomsten.pdf>

Link: Elena

<http://www.filmorientering.dk/filmanmeldelser/Jelena-anmeldelse.pdf>